

Alegiako haurrak eta hitanorako jauzia

The children from Alegia and their beginnings in the informal form of address

Endika Arnedo García

Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatea (UPV/EHU)

ABSTRACT: *Hitano* is the informal form of address in Basque and having noticed the decline in the use of *hitano* in recent years, this paper examines the relationship of young people from Alegia with *hitano*, their opinion on it and their process of starting to speak in *hitano*, the main objective of this work being to find out about the process of starting to use said speech in this town. For this reason, the analysis has focused on what *hitano* is, its social function, the connotations assigned to it, the variables of *hitano*'s use and the situation of the main centres of transmission. This has been done through observation, a questionnaire, individual interviews and group discussions with boys and girls from Alegia who are 8-11 years old. It has been concluded that having knowledge of *Hitano* and a favourable opinion towards it are necessary factors to make the leap towards using this speech, but there are also other circumstances that influence doing so.

KEYWORDS: Forms of address; *hitano*; linguistic mudes; youth language; young people; Alegia.

LABURPENA: *Hitanoa* euskaraz modu informal batean zuzentzeko tratamendua da eta azken urteetan haur eta gazteen hitanoaren erabilpenak izan duen beherakadaz oharturik, lan honetan ikertu da Alegiako haur eta gazteak hitanoarekin duten harremana, hitanoarekiko iritzia eta hitanorako jauziaren prozesua, helburu nagusizat izanik Alegiako haurren hitanoranzko jauzia ezagutzea. Horretarako, hitanoa zer den, zein funtzio sozial duen, zein konnotazio ezartzen zaizkion, zeintzuk diren hitanoaren erabileraren aldagaiak eta transmisio

* Endika Arnedo García. Hezkuntza, Filosofia eta Antropologia Fakultatea (UPV/EHU). Tolosa hiribidea, 70 - 20018 Donostia/San Sebastián - endikaarnedo@gmail.com

gune nagusien egoera nolakoa den aztertu da; Alegiako 8-11 urte bitarteko haurrei eginiko behaketa, galdetegi, bakarkako elkarriketa zein talde-etzabaida bidez. Hitanoaren ezagutza eta aldeko ideologia izatea beharrezkoa dela ikusi da hitanoranzko jauzia emateko, baina faktore gehiagok ere eragina dutela hori lortzeko bidean.

HITZ GAKOAK: hizkuntza-tratamenduak; hitanoa; hizkuntza-mudantzak; gazte-hizkera; gazteak; Alegia.

1 Sarrera

Lan honetan hitanoa izango dugu hizpide, baina hitano erabiltzaile (potentzial) gazteenengan begia jarrita. Ezaguna da azken hamarkadetan hitanoaren erabilerak, eta are ezagutzak, izan duten beherakada. Hala eta guztiz ere, zenbait testuingurutan oraindik erabiltzen da eta beste zenbait tokitan hitanoa biziberritzeko ahaleginak egiten ere ari dira.

Ikerketa honek euskararen arnagune bateko haurrak aztertzen ditu fenomeno zehatz baten aurrean: hika hitz egiten hasteko unea. Ez dio hitanoaren erabileraren egoera orokorrari erreparatu nahi, errealitate zehatz bat aztertzen du. Uste izan da errealitate zehatz hori ere ezagutzeak orokorrean hitanoaren egoera hobeto ulertzen lagun lezakeela.

Hitanoaren gaineko ikerketak egin izan dira hainbat ikuspuntutatik. Hizkuntzalaritzaren esparruan forma alokutiboek interesa pizten dute (Antonov 2015; Haddican 2018; Lizardi & Munduate 2014; Oyharçabal 1993) baina soziolinguistikaren eremuan ere ugaritzen ari dira ikerketak, erreferentzialtzat har daitezkeen Alberdiren lanetatik hasi (1993, 1994, 2018) eta azken urteetan ondu diren beste hainbat lanetaraino (Alberdi-Zumeta 2019; Beitia 2017; Legorburu 2018; Muguruza & Bereziartua 2020; Ozaita 2014). Hala ere, ikerketa horietan hitanoa aztertu den arren, ez zaio begiratu hika egiten hasteko prozesuaren hastapenari eta, zehazki, haurrak hika egiten hasten diren une zehatz horri.

Hori da, hain zuzen ere, lan honek bete asmo duen hutsunea. Helburu horrekin, lehenengo eta behin, hitanoa osasuntsu dagoen toki batera jo da, Alegiara; eta bertako biztanle gazteenak itaundu dira. Beraz, gaur egun Alegiako herrian haurrek hitanoarekiko nolako harremana duten ikertu da batetik; zein iritzi eta uste dituzten hitanoarekiko bestetik; eta hitanorako jauziak zein ezaugarri dituen azkenik. Alde batetik herrian hitanoaren presentzia nolakoa den ezagutzeko eta horren zergatia ulertzeko eta bestetik haurrak hitanoa erabiltzera zerk bultzatzen dituen jakiteko.

Esku artean ditugun orrietako edukiaren antolaketari dagokionez, lehenik gai honekin lotura eduki dezakeen marko teorikoa finkatuko da; jarraian ikerketa egiteko jarraitu den

metodologia deskribatuko da; ondoren, emaitzen atalean, mahai gainean jarritako ikerketagalderei erantzuna emango zaie; eta, azkenik, marko teorikoan esan denaren eta ikerketan ikusi denaren arteko eztabaida egingo da eta hortik ateratako ondorioen berri emango da.

2 Marko teorikoa

2.1 Hitanoa hizkuntzalaritzatik eta pragmatikatik

Euskarak baditu hainbat tratamendu eta horietako bat edo beste erabiltzeko, testuinguru hartzen du kontuan; non, noiz eta norekin ari garen hizketan, alegia. Etxean nahiz kanpoan izan, hizketarako edo idazketarako izan, lagunartean edota errespetua erakutsi nahi den pertsonen aurrean izan, desberdina da erabili dezakegun tratamendua eta, horren arabera, erabiliko dugun aditzen egituraketa (Alberdi 1996).

Aditzaren osaketari dagokionez, hitanoa berezi egiten duten ezaugarri nagusiak bi dira: batetik, alokutibotasuna eta, bestetik, hartzailearen generoaren marka aditzean islatzea. Alokutibotasuna honetan datza: solaskidea aditzaren argumentua izan ez arren, alegia, *hi/zu* bigarren pertsona izenordaina aditzak islatzen duen ekintzako partaide izan ez arren, aditzean pertsona horren marka agertzea.

Horrez gain, hika solas egitean, hartzailearen generoa kontuan izan behar da; emakume edo gizon izan, aditz markak ezberdinak dira. Hartzailea emakumezkoa denean *noka* egiten zaio, hartzailea gizonezkoa denean aldiz *toka*.

Alderdi pragmatikoari begira jarrita, hitanoaren hautuan eragiten duten aldagaiak aztertu zituen Alberdik (1993). Bere ustez adina/belaunaldia, sexua/generoa, kidesuna eta laguntasuna dira pisu gehien duten aldagaiak hitano hiztunak hitanoa erabili edo ez aukeratzeko garaian.

Hala ere, tratamendu bat edo bestea aukeratzeak hiztun horrek tratamendu horiek bere hizkuntza-errepertorioan barneratuta edukitzea eskatzen du, eta une jakin batean tratamendu horretaz baliatzen hastea erabakitzea. Noiz gertatzen da hori? Alberdi-Zumetak (2019) dioenez, hika hitz egiten hasteko prozesu hau txiki-txikitan, modu natural batean eta inkontzienteki eman daiteke edo hain txikiak ez direnean eta modu kontziente batean. Hala ere, dioenez, izan modu batean edo bestean, garrantzitsua da ingurua eta gertuko harremanak alde izatea; inguruaren babesa eta harreman hikatzaileak izatea, alegia.

2.2 Hitanoaren erabilera, generoen arteko arrakala eta konnotazioak

Erabilerari begira jartzen bagara, horren berri izateko egin diren ikerketetan ikusi da handia dela tokaren eta nokaren erabileren artean dagoen aldea; baita emakumeen eta gizonen hitanoaren erabileraren arteko aldea ere; alde hori, beti ere, gizonezkoen eta tokaren alde (Alberdi 1994; Aztiker & Villabonako Udala 2021; Legorburu 2018; Muguruza, Bereziartua & Etxeberria 2020; Muguruza & Bereziartua 2018, 2020, 2022; Ozaita 2014).

Gizarteak emakumeari goxotasun, fintasun eta feminitate bat exijitu izan dio eta aldiz hitanoari, baserri kutsuko trataera gisa hartu izan denez, kontrako ezaugarriak ezarri zaizkio; gizonen identitate maskulinoa garatzen laguntzen dizkieten ezaugarriak, alegia. Horra hor emakumeen artean hitanoaren presentzia gizonen artean baino nabarmen baxuagoa izatearen arrazoi nagusietako bat (Legorburu 2018).

Baina Ozaitaren (2014) elkarrizketatuen artean nokaren inguruko bi muturreko jarrera daude: batzuentzat itsusia da, zakarra da eta zentzu negatiboa du eta besteei, aldiz, polita eta gustagarria zaie. Hori esanda, hitanoaz hitz egitean kontuan hartu behar dugu desberdintasun handia dagoela hitanoaren barruan ditugun toka eta nokaren artean, bai erabilpenean, baita baterekiko edo bestearekiko gizarteak duen edo historian zehar izan duen konnotazioen artean ere.

Dakigunez, hizkuntza sozializazioaren bidez ere transmititzen da eta, hizkuntza bere horretan ikasteaz gain, hizkuntzari atxikitako prestigio, balio, uste eta ideologia jakin bat ere geureganatzen dugu (Kasares 2012). Ideologia horrek guztiak eragina du hiztunengan, izan ere, horrek hiztunaren jarrerak, hautuak eta erabilerak baldintzatuko ditu (Joly & Uranga 2010).

XX. mendean hitanoak zuen ospea ez zen batere ona, ijitoen hizkera, zakarra, bortitza, agresiboa, gogorra eta basatia zela sinesten baitzen. Ezaugarri horietako batzuk “egoki ezkontzen dira maskulinitate hegemonikoarekin; baina ez dira feminitate hegemoniko batentzat adjektibo egokienak” (Legorburu 2018: 99) eta horren ondorioz izan da tokaren aldean nokaren galera askoz ere handiagoa. Baina Beitiak (2017) dioenez, gazteek ez dute hitanoaren inguruko konnotazio txarrik aipatzen, ez omen dituzte aipaturiko konnotazio txar horiek jaso, edo ez behintzat beste belaunaldietakoek bezainbeste.

Ospe txarra izatetik beste puntara jauzi eginez, hitanoak nolabaiteko prestigioa duela deritzote batzuk: “benetakotasun zigilua” (Legorburu 2018: 100) ematen dio hiztunari, hizkuntzaren ezagutza ohikoa baino altuagoa duen benetako euskaldun jatortzat hartzen da hitano hiztuna. Azpeitiko kasuan (Alberdi-Zumeta 2019), hitanoa naturaltasuna,

adiskidetasuna, goxotasuna, indarra, xarma, gaztetasuna eta konfiantzarekin lotzen dute gazte askok, horiei benetako hizkera iruditzen zaie, autentikoa, kalekoa eta bizia. Zuka aldiz, neutroa, formala eta hotza iruditzen zaie, hau da, guztiz kontrakoa. Horrek ez du esan nahi historian zehar hitanoak izan dituen ezaugarri negatibo horien zantzurik geratzen ez denik; oraindik batzuentzat hitanoak hizkera gogorra eta zakarra izaten jarraitzen baitu.

Baina, Alberdi-Zumetak (2019: 81) dioten bezala: “badirudi hitanoa ulertzeko eta bizitzeko beste era bat datorrela belaunaldi berriekin. Alegia, gazteek egoera irauli dute, orain —lehenago ez bezala— hitanoa oso ongi baloratzen eta asko estimatzen dutelako eta, gainera, prestigioa aitortzen diotelako”.

2.3 Hitanoaren transmisioa

Soziolinguistikan eta hizkuntzaren antropologian orain arte modu bakarreko transmisioa soilik hartu izan da kontuan: goitik beherakoa eta norabide bakarrekoa. Haurrak soilik jasotzaile pasibotzat hartu dira eta horiei gurasoek edo helduek soilik transmititzen diete hizkuntza. Baina azken urteetan gazteen artean gehiago dira etxean euskara jaso ez duten hiztunak euskara etxean jaso dutenak baino, beraz, transmisioaren adiera hertsiki hori zalantzan jarri da (Ortega *et al.* 2016).

Kasarezen (2012) ustetan transmisioa bertikala zein horizontala izan daiteke, hots, belaunaldien artekoa edota adinkideen artekoa. Beraz, euskararen transmisio eredu tradizionala aldatu egin da, eta berdina gerta liteke hitanoarekin ere; Bereziartuaren eta Muguruzaren (2020: 536) ustetan: “Gazte gehienek haiek baino zaharxeagoak direnei entzun eta imitatu nahi horretan bilatu behar da, segur aski, hitanoaren indarguneetako bat”.

Baina Kasaresek (2012) esan arren gaur egun transmisio horizontala indartsuagoa dela transmisio bertikala baino, hitanoaren kasuan nesken artean ez da horrela izaten. Alberdi-Zumetak (2019) Azpeitiko gazteei eginiko elkarrizketen ostean ondorioztatu baitu transmisio horizontala mutilen artean gertatzen dela baina ez nesken artean; hitanoa etxean jaso ezean, neskek ez baitute kalean eta berdinen artean ikasten, mutilek egin ohi duten moduan.

Etxean jaso izan da tradizioz hitanoaren inguruko transmisioa eta gaur egun ere (nahiz eta modu apalago batean) hala izaten jarraitzen du. Muguruzak eta Bereziartuak (2020) egindako ikerketan ikusi dezakegu hori, elkarrizketatuei gurasoek hika (orokorrean) egiten dieten/zieten ehunekoa handiagoa baita beraiek beraien seme-alabei egiten dietenen ehunekoa baino. Hau da, etxean hitanoaren transmisioa handiagoa zela lehen orain baino, eten bat gertatu dela zenbait familiatan hitanoa itsusia delako, ergelen hizkuntza delako eta antzeko aurreiritziak egon direlako. Horren aurrean kontuan hartzekoa da egile horiek beraiek diotena: gurasoek

seme-alabei, lagunei eta elkarri hika egiteko duten joerak eragina izan dezake seme-alaben tratamendu hautaketan.

Hala ere, aipatu den moduan, nahiz eta tradizioz beste modu batean izan, gaur egun (gazteen kasuan) etxean ikasi dutenak baino askoz gehiago dira hitanoa lagunekin ikasi dutenak, modu horizontal batean, alegia. Baita erabilerari dagokionez ere: gazteen artean gehiago dira lagunaren artean hitanoa erabiltzen dutenak, familiarrean hitz egiten dutenak baino (Azkue 2009).

Lagunartean hitanoa ikasi ahal izateko ezinbestekoa da kalean hitanoa bizirik eta presente egotea eta hori hala da herri batzuetan baina ez besteetan. Hala denetan ere, soilik toka izan ohi da bizi-bizirik dagoena, ez ordea noka; hiltzear baitago herri gehienetan eta kalean oso gutxi entzuten baita. Hitanoak (tokak gehienbat) etxezuloetik kalerako jauzia egin du, orain etxeokoen baino aiseago hitz egiten delako hika kaleko ezagun zein ezezagunekin (Alberdi-Zumeta 2019). Horrekin batera, lagunaren artean hitanoaren erabilera simetrikoa egin ohi baldin bada ere, hitanoaren erabilpenean harreman asimetrikoak ere aurki daitezke; gertatzen baita solaskide batek hika egin (toka ala noka) eta besteak zuka erantzutea (Alberdi-Zumeta 2019).

Belaunaldi berriek kalean hitanoa gehiago hitz egiten dutela esan daiteke, 2016an Usurbileko hitanoaren kale-erabileran jasotako datuen arabera (Soziolinguistika Klusterra 2017). Neurketa horretan ikusi zenez, gazteak izan ziren hika gehien entzun zituztenak (% 67,3), ondoren adinekoak (% 51,3), jarraian helduak (% 26,1) eta, azkenik, haurrak (% 12,2).

Haur eta gazteek ordu asko igarotzen dituzten gunea ikastetxea da eta hori da, oro har, hauek hizkuntza formala erabiltzen duten esparru nagusia, nahiz eta ikastetxean ere esparru informalak bere lekua izan. Aurrez esan bezala, hizkuntza batek eredu formalean zein informalean komunikatzeko baliabideak izatea garrantzitsua da, non, erabiltzaileek edozeinekin, edozertarako eta edozein momentutan erabili dezaketenez hizkuntza, beste hizkuntzetara jo behar izan gabe.

Eskolan, beraz, haurrei ahalik eta eredu gehien erakutsi beharko genizkieke, ahalik eta tratamendu gehien; hizkuntza testuinguru komunikatiboaren arabera erabiltzeko eta beraz, hizkera formalaz gain lagunartean erabiltzeko moduko hizkera informala (hitanoa) ere erabili dezaten (Barrios *et al.* 2008).

Maia eta Larrea (2008) ere hezkuntzan hizkuntzaren tratamendu desberdinak lantzearen alde ageri dira. Horien ustetan eskolak inguruko testuingurua aztertu beharko luke; ikasleak eskolaz gaindikoa alor guztietan behar bezala komunikatzeko beharrezko baliabideak zein

izango dituen aztertu, eta ondoren ikasleak behar izan ditzakeen ahalik eta hizkuntza erregistro gehienez hornitu.

Ozaitak (2014) dioenez, gaur egun ikastetxeetan oso ordu gutxitan jorratzen da hitanoa eta metodologiarekiko ere desadostasun handia adierazten du. Horrez gain, gizarteak zein euskararen inguruko eragileek hitanoari garrantzi gutxi emateak zuzeneko garrantzia izan dezakeela hezkuntzan hitanoak duen presentziarekin dio. Ozaitak (2014) elkarrizketatutako Kike Amonarrizek ere dio oso denbora gutxi bideratzen zaiola, ez zaiola ematen garrantzi handirik eta erabiltzen den metodologia ere ez dela egokia. Amonarrizek proposatzen du hitanoa klase ordutan lantzea baina ahal bada modu informalak irudikatuz (antzerkitxoak hitanoa erabiliz...), eta hori aisialdian ere landuz (jolasorduetan, kirol esparruan, aisialdi taldeetan...).

Zuzeneko hitanoaren irakaskuntza alde batera utziz, zeharkako modu batean, hau da, ikasleei hitanoz zuzentzen diren irakasleak ere izan daitezke hitanoaren helarazle. Zabalak (2021) dioenez, eremuaren arabera (gela barruan edo gelatik kanpo) ikasleei desberdin hitz egiten dieten irakasleak ere badaude; gela barruan euskara jasoan hitz egiten dietenak, baina jolas-orduan kutsu informal batekin (hika, alegia).

Baina Ozaitak (2014) dio transmisioa neurri handi batean aisialdi espazio ezberdinetan burutzen dela (lagunak, telebista, familia, kirola, tabernak...) eta horiek leku paregabeak direla motibazioa, gaitasuna eta erabilera sustatzeko. Berezi nabarmentzen du kirol eremua egokia dela hitanoa landu eta gazteen artean zabaltzeko. Alabaina, horretarako oztopo nagusia entrenatzaile edo begiraleen ezagutzarik eza datekeela dio.

2.4 Hitanoaren funtzio soziala

Arestian esan bezala hitanoa euskarazko tratamendu informala da, gertuko adiskideei zuzentzeko modua. Beitiak (2017) dioenez hitanoak euskarari betetzen dituen funtzioak hauek dira: kohesioa, konplizitate-zantzuak ematea eta umore-kode berezkoa izatea. Eta funtzio sozial bat betetzen du: solaskideen arteko nolabaiteko konfiantza, gertutasuna edo konplizitatea islatzea. Gure hizkuntza den euskarari aberastasuna eta funtzionaltasuna ematen dizkio hitanoak, tratamendu honi esker gerturatu edo urrundu egin daitekeelako bi pertsonen arteko harremana; kidetasuna, errespetua, hoztasuna, haserrea edo laguntasuna indartu daitezke hizkuntzaren bidez.

Aberastasuna eta funtzionaltasuna ematen dio, beraz, hitanoak euskarari; baina Alberdi-Zumetak (2019) gazteei eginiko elkarrizketen bidez ondorioztatu du hitanoaren erabiltzaileek ez dutela hitanoa erabiltzen hizkuntzaren aberastasun kulturala mantentzeko edo hitanoa ez

galtzeko asmoarekin, baizik eta hitanoak beraien egunerokotasunean euskaraz modu informal eta kolokial batean aritzeko aukera eskaintzen dielako. Ozaitak (2014: 102) elkarrizketatutako Ibarako gazte bat ere iritzi berekoa dela ikusten da: “Hizkuntza kaja herramienta bat bezala da eta geroz eta herramienta gehio izan kaja barrun hobeto konponduko gea egunerokotasunen hizkuntza hori erabiliz”.

Beraz, euskarak modu kolokial eta informal batean komunikatu ahal izateko erremintarik ez badu (hitanoak eskaintzen diguna, alegia) euskal hiztunak beste erreminta kaxa batera joko du behar duen horren bila (Ozaita 2014).

3 Metodologia

3.1 Helburua eta ikerketa-galderak

Lan honen helburua Alegiako haurrek hitanoarekiko duten harremana, iritzia eta hitanorako jauziaren prozesua ezagutzea da; hau da, mudantza prozesu hori nolakoa den ezagutzea. Sakonago eta zehatzago azaltzeko, lan honek honako galdera hauei erantzuna aurkitzea du xede:

- a) Zer harreman daukate Alegiako haurrek hitanoarekin?
- b) Alegiako haurrek zein iritzi eta uste dauzkate hitanoaz?
- c) Zein ezaugarri dauzka hitanorako jauziak Alegiako haurren kasuan?

3.2 Datuak biltzeko teknikak

Hainbat bide erabili dira datuak biltzeko: teknika kuantitatiboak (oinarrizko galde-sortak edo inkestak) zein teknika kualitatiboak (behaketak, bakarkako elkarrizketak eta talde-eztabaidak). Jarraian emango ditugu horietako bakoitzari buruzko xehetasunak.

Behaketaren bidez Alegiako haurren hitz egiteko joera naturala zein den ikusi da eta hika egiten duten subjektuak identifikatu dira, ondoren horiei elkarrizketak egin ahal izateko. Datuak biltzeko lehenengo pausua izan da behaketa eta 3. mailatik 6. mailara bitarteko ikasleak behatu dira modu sistematiko eta egituratuan. Datuak biltzeko txantilo bat sortu da, horretarako bi dokumentu oinarriztat hartuta: “Hizkuntza-erabilera behaketa bidez neurtzeko gida metodologikoa” (Altuna & Basurto 2013) eta “ARRUE programa. Ikasleen eskola-giroko hizkuntza erabileraren azterketa” (Martinez de Luna, Suberbiola & Basurto 2009).

Galdetegia 3. mailatik 6. mailara bitarteko ikasleei betearazi zaie. Tresna bera diseinatzeko Elortzak (2021) erabilitakoa hartu da oinarritzat eta galdetegia osatu duten 25 item-ak sortu dira (itxiak zein irekiak). Galdetegiaren bitartez jakin nahi izan da parte-hartzaileen arteko zenbatek ezagutzen duten hitanoa, zenbat entzuten edo erabiltzen duten eta hitanoarekiko zein iritzi edo uste dauzkaten.

Behin behaketen bidez beharrezko informazioa jasota eta ikasleei betearazitako galdetegiaren erantzunak aztertuta, hitanoarekiko hurbiltasun gehien azaldu duten zenbait ikaslerekin bakarkako elkarrizketak eta talde-eztabaidak egin dira, horiengandik informazio gehiago lortzeko asmoz. 3. mailako ikasle 1 eta 4. mailako 4 ikasle izan dira bakarkako elkarrizketan parte hartu dutenak; horien adina kontuan hartuta, ahalik eta informazio baliagarri gehien biltzeko bakarka elkartzeari bide proposena zelakoan. 5. eta 6. mailako 11 ikasle, aldiz (4 neska eta 7 mutil) egin diren 2 talde-eztabaidetako batean izan dira partaide, horien adina kontuan hartuta, gaiaren inguruan elkarren artean eztabaidatzea datuak biltzeko bide proposena dela pentsatuz.

3.3 Parte hartzaileak

Guztira Alegiako 8-11 urte bitarteko 91 ikasle izan dira ikerketan parte hartu dutenak.¹ Datuak biltzeko tresna bakoitza zenbat ikaslerekin erabili den erakusten du 1. taulak:

1. taula

Tresna bakoitzarekin datuak biltzeko parte hartu duten ikasle kopurua, mailaka eta generoka

	LH3		LH4		LH5		LH6	
	M	N	M	N	M	N	M	N
BEHAKETA	7	7	18	12	9	10	12	16
GALDETEGIA	7	7	18	12	9	10	12	16

¹ Emaitzen atalean parte-hartzaileen ekarpenak erakutsiko dira eta anonimotasuna bermatzeko kodifikatu egin dira ikasleen izenak. Hona hemen kodeak ulertu ahal izateko argibideak:

- Galdetegiko galdera irekiak: GA eta ikasle bakoitzari ezarri zaion kodea + generoa (M= mutila eta N= Neska). Adibidez GA01M: Galdetegiko 01 gaztea, mutila.
- Bakarkako elkarrizketak: BE eta ondoren elkarrizketa bakoitzari ezarritako kodea eta elkarrizketatuaren generoa (M= mutila eta N= neska). Adibidez BE01M: 1. bakarkako elkarrizketa, elkarrizketatu mutila.
- Talde eztabaidak: TE-01 (5. maila) edo TE-02 (6. maila), izan den talde-eztabaidaren arabera. Jarraian parte hartzaile bakoitzaren izena adierazi da, izenak aldatu diren arren, generoa mantenduz.

BAKARKAKO ELKARRIZKETAK	1	3	1				
TALDE-EZTABAIDAK				4	2	3	2

3.4 Datuak aztertze prozesua

Behaketaren txantiloian hartutako oharrak irakurri eta edukiaren analisia egin da. Modu horretara ikusi da nork-nori egiten dion gehiago, zein egoera eta momentutan erabiltzen den edota zer adierazi nahi izateko jotzen duten hitanora.

Galdetegian bi modu ezberdin erabili dira datuak aztertze. Galdera itxien kasuan maiztasunak eta ehunekoak kalkulatu dira eta galdera irekien kasuan edukiaren analisia egin da, galderen erantzunak irakurri eta ondoren kategorizatu egin dira.

Bi bide horietatik lortutako informazioa aztertuta, erabaki da zein ikaslerengandik lortu zitekeen informazio gehiago eta mamitsuagoa; horren arabera bakarkako elkarrizketak eta talde-eztabaidak burutu dira. Bi kasuetan ahots-grabagailua erabili da, beraz, transkribapena egin ondoren edukiaren analisia egin da eta elkarrizketa zein talde-eztabaidetan bildutako informazioa kategorizatu egin da.

4 Emaitzak

Atal honetan behaketetatik, galdetegitik, bakarkako elkarrizketetatik eta talde eztabaidetatik lortutako informazioa aurkezten da, ikerketa-galdera bakoitzari erantzun osatuena emateko. Horretarako ikerketa-galdera bakoitza azpi ataletan banatu da, informazioa kategoria desberdinetan antolatuz.

4.1 Zer harreman daukate Alegiako haurrek hitanoarekin?

Galdera horri erantzun ahal izateko honakoak izan dira aztergai hartu diren alderdiak: hitanoa ezagutzen al duten, nolako ingurunea duten hitanoarekiko, beraiei hika egiten al dieten eta beraiek hika egiten al duten.

4.1.1 Hitanoaren ezagutza

Hitanoaren inguruko ezagutza-maila desberdina da parte-hartzaileen artean, nahiz eta, galdetegian jasotako erantzunen arabera, % 83,1ek hitanoa zer den badakiela esan. Galdetegian hitano eta zutanoaren artean bereizteko 12 esaldiko item bat zuten eta esaldien % 75 edo gehiago ongi egin zituztenak % 61,54 izan ziren.

Behaketaren bitartez ikusi da batzuek hitanoaren ezagutza sakonik ez dutela. Nahiz eta erabiltzen entzun den gehienetan ongi erabili den, akatsak ere entzun baitira; gehienbat toka eta nokaren erabilpen zuzenarekin lotuak. Adibidez, mutil batek neska bati “hartzak baloia” esatean edota neska batek beste bati “nahi al dek” esatean.

Banakako elkarrizketetarako zein talde eztabaidetarako, hitanoarekiko harreman eta ezagutza gehien zuten ikasleak aukeratu arren, ikusi da harreman hori tokarekiko dela orokorrean. Nahiz eta oro har noka tokarengandik desberdintzeko gai izan eta jakin hitanoaren barruan desberdin egin behar dela igorlea mutila edo neska izan, ezagutza maila baxuago bat dutela ikusten baita. Hori erakusten dute elkarrizketatutako ikasle baten hitzek: “diferentea da mutillei ta neskai itte zaiena, baño eztakit esplikatzen. Neskai itte zaiena eztakit nola dan, mutilena ikasiet baño neskana hainbeste ez” [BE-01M]. Hikako elkarrizketa baten bideoa erakutsi ondoren eta ea hitanoz nori egiten zitzaion galdetzean honako eztabaida sortu zen TE-02an:

(1) Jon: Neskai ustet.

Aitor: Baño neskai etzaie hika hitzeiten, beste gauz bat hitzeite zaie.

Janire: Zuka o.

Aitor: Ez, neskai hika hitzein beharren beste zeeze baño zuka eztana.

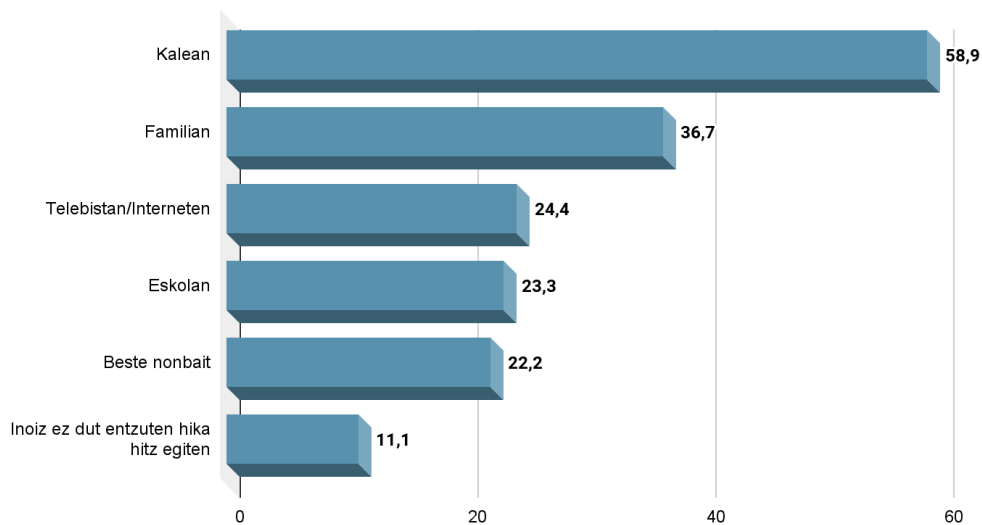
Hala ere, batzuk badute nokarekiko ezagutza, jarraian erakutsiko ditugun esaldietan ikus dezakegun bezala: “Amak esantziten neskai esatezaiela k kendu ta n , ta mutillei k -kin” [BE-05M] edo “Neska da bestea zeba *aizan* ta holakok esateizkio” [BE-04M].

Noka ez jakite horren edo hain ondo ez jakite horren arrazoi nagusia noka toka bezainbeste ez entzutea dela diote: “eske mutillena gehio entzutet” [BE-05M]. Hala ere gehiago ulertzen ari direla pixkanaka adierazten dute “neskai ittekoa ya pixkat ulertzen ai naiz” [BE-03M].

Orokorrean hitanoarekiko duten ezagutza hori kalean edo etxean (edo bietan) entzunda lortu dutela diote denek “etxen entzunda nik” [BE-04M] edota “bueno nik etxen ez, ze nere etxen eztue hitzeiten hika. Nik kalen” [TE-02 AITOR]. Partaide guzti-guztiek adierazi dute beraien hitanoarekiko ezagutza eskolatik behintzat ez datorrela eta etxetik edo kaletik ez bada ezin dela hitanoarekiko ezagutzarik lortu, gaur egungo egoera kontuan izanik: “Bestek eztakie eskolatik ezin duelako ikasi, eztuelako eakusten” [BE-01M].

4.1.2 Hitano input-a

Beren inguruan hitanoa entzuten al duten galdetu diegunean, eremutik eremura datuak aldatu egiten direla ikus dezakegu 1. grafikoan:

1. grafikoa

Hitanoaren presentzia eremuka (ehunekotan)

1. grafikoan ikusten dugunez soilik haurren % 11,1ek ez duela hitanoa entzuten dio, beraz, gainontzekoak nonbait behintzat entzuten dutela ikus dezakegu, gehien kalean eta jarraian, familian.

Bakarkako elkarrizketetan ere datu hauekin bat datozen komentarioak azaldu dira hitanoa non entzuten duten galdetzean: “familikoit ta kalen ebai batzui” eta “telebistan hainbeste ez” dio BE-01M-k. Edota BE-03M-k dio “eskolan tarteka entzutea baño oso gutxi”. Generoari eta adinari dagokionez honakoa diote: “mmm... 18 urtetik aurrekok. Gehienbat mutillei baño neskan bat ebai” [BE-03M]. Ikerketan parte hartu duten zaharrenek, aldiz, generoaren aldetik pentsamendu berdina eduki arren, gertuagotik ikusten dute hitanoa, beraien adinekoak ere zakuan sartzen baitituzte: “gure edadekok bai ta zarragok DBH-tik aurrea asko, mutillek e, mutillek. Baño gu baño gaztekok gutxi” [TE-02 MIKEL].

4.1.3 Beraiei hika

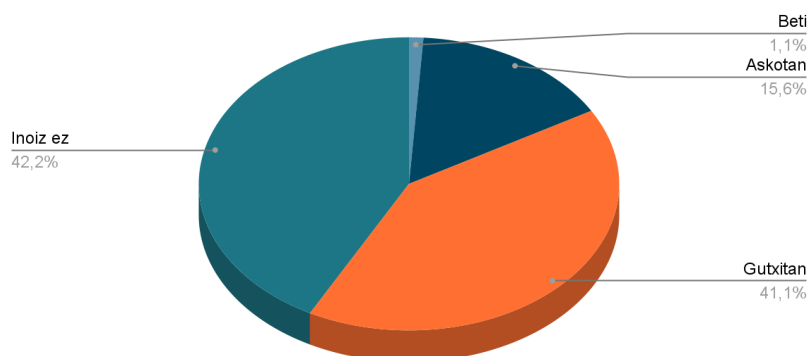
Galdetegitik lortutako informazioari erreparatuz % 65,6k norbaitek egiten diola hika esaten du eta % 34,4k ezetz. Ezezkoa dioten horien % 32,26 dira mutilak eta % 67,75 neskek. Beraz, generoa ezaugarri erabakigarria da besteak haurrei hika egiterako garaian. Behaketaren

bitartez ere berdina ondorioztatu da, hika entzun diren elkarrizketa gehienak mutilek mutilei eginikoak izan baitira.

Banakako elkarrizketetan zein talde-eztabaidetan hika nork egiten dieten galdetzean gehienek familiako kideren bat aipatu dute, jarraian lagunak eta ondoren irakasle edo entrenatzaileak. “Nere famili guztik hikaz hitzeiteit” [BE-04M], “Nei Intxurrekok ta pelotakok iteiate, ta geo batzuk Alegikok baita kalen” [TE-02 AITOR] bezalako erantzunak eman dituzte.

4.1.4 Beraiek erabili

Erabiltzen duten galdetzean, 2. grafikoan erakusten direnak izan dira galdetegian jasotako erantzunak:

2. grafikoa

Alegiako haurren hitanoaren erabilpena (ehunekotan)

2. grafikoan ikus genezake “inoiz ez” eta “gutxitan” erantzun dutela ia gehienek baina, hala ere, haurren % 15,6k askotan erabiltzen duela adierazi du. Nahiz eta galdetegian genero aldetik antzeko emaitzak eskuratu, behaketan entzun diren elkarrizketa gehienak mutilek mutilei eginikoak izan dira.

Norekin erabiltzen duten galdetzean “lagunekin” eta “famiarekin” erantzunak nagusitu dira neurri berean; nahiz eta beraiei lagunek baino gehiago familiakoak zuzentzen zaizkien. % 19,7k esan du irakaslea/entrenatzailea zuzentzen zaiela hika, baina beraiek bueltan hika egiten dietenak soilik % 4 dira. Beraz, askok, nahiz eta beraiei hika hitz egin, beste pertsona adinez zaharragoa bada, ez diete hika bueltatuko. Horren arrazoitzat adin nagusiagokoei hika hitz egitea errespetu falta bat dela esan dietela iradoki dute, nahiz eta denak ez egon ados ideia horrekin eta batzuk adin zaharragokoei ere hika egin. Hori ikus daiteke ondorengo

adierazpenetan: “Attei e ezin zaiola in esan dit. Beti zure arrebai, anaiei edo adin txikigokoi edo” [BE-04M] edo talde eztabaidan [TE-01] sorturiko elkarrizketan:

(2) Markel: Baño esateue zarragoi itea errespetu falta dala.

Iker: Bai, hoi esateue. Abidiez zuk hitzeitea Endikai (ikertzailea), zarragoa dalako.

Amaia: Ya, ta?

Laia: Ta zarragok al digue guri?

Iker: Bai.

Laia: Eso no es justo, eske...

Iker: Ba hola da.

Ander: Ba nik zarrago batekin hitzeitet, DBH-ko batekin.

Markel: Nik ebai, nere amakin.

Hala ere, “nik attekin bai baño attonakin ez” dio TE-01ko XUBANEK eta beste talde eztabaidan ere [TE-02] nahiz eta bestea zaharragoa izan, posible dutela bestearekin hika hitz egitea diote, kontuan hartuta bestea zenbat zaharragoa den edo nola hitz egiten duzun:

(3) Aitor: Ez, bueno segun ze zarragoi. Nik txulok dienai adibidez DBH-koi ta batxillerreko ta hitzeiteiet nahideten bezela.

Ikertzailea: Bale baño zuen gurason adiñekoi ta hola?

Aitor: Ez, hoi ilegala da.

Mikel: Errespetu falta bat da.

Irati: Bueno baño segun nola zoazen. Hitzeitebazu hola de txulito gurasoi igual ostia bat emateizu. Baño jute bazea normal txulito gabe iual ezta eze pasatzen.

Hitanoa norekin erabiltzen duten galdetzean erantzun asko izan dira genero aldetik neutroak: “familia edo lagunak”; baina generoa zehaztu dutenen artean % 84,2 izan dira gizonezkoa aipatu dutenak eta soilik % 15,8 emakumezkoa aipatu dutenak. Hori zuzenki lotuta dago nokarenganako duten ezagutza faltarekin “nik ezin diot neska bati hitzein hika, eztakitelako neskan hikan hizkuntza hitzeiten” [TE-02 MIKEL]. Neskei egiten badiete ere toka izaten da askotan, behaketetan ikusi den moduan, eta talde eztabaidan ikasle batek esandakoa kontuan hartuta: “nei Ainarak (entrenatzailea) zuzendu iteit askotan hikaz neskan eran nola esatean” [TE-02 SALMA].

Bi perfil desberdin identifikatu dira hitanoaren erabilpena noiz izaten denaren arabera: adin txikiagoa dutenek lagunekin erabiltzen badute gehienek brometarako eta momentu

puntualetan izaten dela aitortzen dute: “bromak iteko eo pozik gaudenen erabiltze deu” [BE-04M], “Batzutan launek saiatze gea eun oso bat iten denatako baño azkenen ezteu lortzen. Eske gero aztu ite gea ta zuka ite deu berriz” [BE-04M]. Txanponaren beste aldean daude zaharrenak, zeintzuk segurtasun gehiagorekin dioten hitanoa egunerokotasunean lagunekin denetarako erabiltzen dutela “kalen gaudenen launekin beti” [TE-02 JON]. Hori bai, kontuan hartuta zein laguni, non dauden eta nor dagoen aurrean.

Lagunekin brometarako bakarrik erabiltzen dutenak nahiz lagunekin uneoro erabiltzen dutela diotenak, guztiek, kontuan hartzen dute ingurunea; ikasgela barruan egon edo ez, alegia. Behaketetan ere ikusi da jolas-orduan gehiago egiten dutela hika. Gainera ikasleek beraiek ere adierazi dute hori: “klase barrun hitzeite deu baño gutxi, oso oso gutxi” [BE-03M] edota “Eskola barrun oso gutxi, jangelan eo pation” [TE-02 AITOR].

Batzuk ikasgelan hika hitz egitea ongi ikusten ez duten arren, “Nere ustez ezta posible hikaz hitzeitea klasen. Pixkat errespetu falta da, komo de katxondeo bezela” [TE-02 SALMA] beste batzuk ez dute gaizki ikusten hika egitea ikasgelan: “Klasen bai, al da hitzein. Irakasle bat euki genun ordezkoa Alegikoa. Horrek denai ittezien hikaz ta etzan eze pasatzen” [TE-01 IKER].

Badago baita ere aurrez aurre hainbeste hitz egin ez arren eta momentu zehatz batzutarako bakarrik izan arren, lagun batzuekin pantaila tarteko dela hika hitz egiteko ohitura duenik: “Endika, ni ibiltze naiz bideojokutan laun batekin ta gure hitzeiteko era hikaz da hor”. Kalean pertsona horrekin ea nola hitz egiten duen galdetzean honakoa erantzuten du: “kalen enaiz hainbeste eoten ze zarragoa da baño kalen batzutan baita hikaz baño askoz gutxigotan, grazie emateko” [TE-01 ANDER].

Horrez gain, batzuk kontuan hartzen dute beste pertsona, besteak hitanoz jakitea edo behintzat ulertzea. Esaterako, honako erantzunak jaso ditugu hika norekin hitz egiten duten galdetzean: “ba eztakit, hikaz ebai hitzeiten dakin jendekin” [BE-03M] edo “ez balinbaki baño iruitze zaitena ulertukouela hikaz esatebat bai ingoiet baño bestela ez” [TE-01 XUBAN]. Horrekin batera, batzuk diote beste pertsonarenganako konfiantza maila altua edukitzea dela beste baldintzetako bat, talde-eztabaidan parte hartu zuen ikasle batek adierazten duen moduan: “Nik laun hobenakin bezela. Osa nik hitzeitet hika kon los ke konfio” [TE-02 Mikel].

Hika hitz egitean nor dagoen aurrean ere kontuan hartzen duela adierazi du ikasle batek eta gainontzekoek hori berretsi dute; lotsa arrazoitzat jarritz: “Nik lotsa daket Endikan (ikertzailea) aurren hika hitzeitea” [TE-02 AITOR].

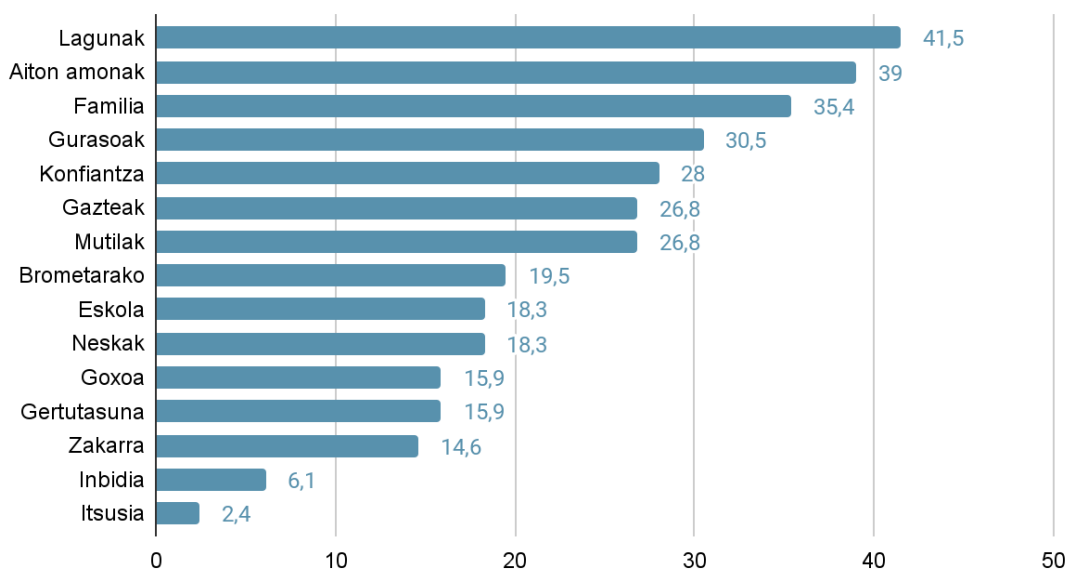
Lehenengo ikerketa-galderaren erantzuna laburbilduz, hitanoarekiko harreman bat badela ikusi da, gehienek hika eremu desberdinetan entzuten dutela ikusi baita eta oro har ezagutza badutela, nahiz eta tokarekiko ezagutza gailendu. Beraiei hika ere egiten dietela aitortu dute eta batzuk, beraiek ere egiten dutela esan dute, nahiz eta gehiengoak momentu zehatz batzuetan soilik izan. Hika egiteko edo ez egiteko faktore asko hartzen dituzte kontuan: ezagutza, beste pertsonak ere hitanoa jakitea edo behintzat ulertzea, ingurunea, nor dagoen aurrean, beste pertsonarekiko konfiantza, beste pertsonaren adina, generoa eta ohitura. Horrez gain hitanoarekiko duten iritzia eta pentsamendua ere beste faktore erabakigarriak dira eta hori nolakoa den hurrengo puntuan azalduko da.

4.2 Alegiako haurrek zein iritzi eta uste dauzkate hitanoaz?

Galdera honen erantzuna bi azpiataletan banatu da: batetik, hitanoa zein ezaugarriekin lotzen duten; bestetik, ea gustuko duten hika entzutea, beraiei egitea, beraiek egitea, eskolan ikastea eta zein etorkizun ikusten dieten hitanoari, bai orokorrean eta bai beren hizkuntza-ohituretan.

4.2.1 Hitanoarekin erlazionatzen dituzten ezaugarriak eta elementuak

Galdetegian galdetu zitzairen norbait hika hitz egiten entzuten zutenean zer zetorkien burura eta honakoak izan ziren erantzunak:

3. grafikoa

Hitanoarekin erlazionatzen dituzten elementuak (ehunekotan)

Ikusi daitekeenez, “Lagunak” izan da gehien aukeratu den elementua, eta familia arlokoak ere (“Aitona-amonak”, “Familia” eta “Gurasoak”) askok aukeratu dituzte. Konnotazio ezkorrak dauzkatenak dira (itsusia, inbidia eta zakarra) parte-hartzaile gutxienek aukeratu dituztenak.

Elkarrizketetan eta talde eztabaidetan ere antzeko emaitzak lortu dira, nahiz eta familia eta zehazki gurasoak gehiago aipatu diren lagunak eta aitona-amonak baino. Brometarako edo barregura eragiteko hizkera ikusten dutela batzuk aitortu dute baina beste batzuk ez daude ados ideia horrekin: “Aber zuk itezu grazie emateko, baño igual beste batek ez. Beste batek komunikatzeko erabiltzeu” [TE-01 ANDER ETA IKER].

Euskaldun jatorraren irudiarekin erlazionatzen du gehiengoak hitanoa, ondorengo adierazpenetan irakur dezakegunez: “Ombre euskaldunagoa” [BE-01M]; “euskaldun peto-petoa” [TE-01 XUBAN]. Baita baserri edo herri txikietako biztanleekin ere “baserritarrak” [TE-02 SALMA]. Talde-eztabaidan [TE-01] ere antzerako ideiak aipatu dira:

- (4) Xuban: Horrek etzun hitzeiten kalekoa zalako, Beasaingoa, kalekume hutse.

Ikertzailea: Ordun kaleko jendek ezta hitzeiten hika?

Xuban: Bai batzuk, Alegikok adibidez bai. Baño Donostia jun ta aber zenek hitzeiteizun hikaz.

Iker: Aber segun ze herri dan. Herri txiki bat bada jende askok hitzeingou hikaz, baño Beasain bezelako herri bat, hola handie ba ez.

Horrez gain, batzuk lehengo hizkerarekin erlazionatu dute: “Emateu komo ke ohitura zar bat bezela dala” [BE-06N] edo “Hika nik behintzat gehio ikustet leno erabiltze zan hizkera bezela” [BE-01M]. Ondo pasatzeko edo pozik zaudenean erabiltzeko hizkera dela diote denek: “ba gaudenen hola launarten, pation, ta ondo ai geanen pasatzen” [TE-03]; “pozik zaudenen ta hola” [BE-02N]; baina hori ez ezik denetarako dela ere adierazi dute: “Egunero, gauz guztitako” [TE-02 AITOR]. 6. mailako talde-eztabaidan hitanoaren alde onak zein diren galdetzean honakoak esan zituzten:

- (5) Aitor: Ba hizkera diferente esango deu euskaldunegoa dalako, gehio gustatze zait.

Hizkera librea da. Euskera gehio adierazteu.

Jon: Launartekoa.

Mikel: Hoi da, launartekoa. Konfiantza gehio emateu.

Hitanoak dituen alde txarren inguruan galdetzean, aldiz, gehiago pentsatu behar izan arren, honakoa esan dute: “Hikaz, haserretzeanen jendea emateula txulo puta bat dala” [TE-02 AITOR] edo “Diferentea dala neska ta mutillentzat” [TE-01 IKER]. Hala ere, elkarrizketetan eta talde-eztabaidetan parte hartu duten guztiek esan dute polita iruditzen zaiela hitanoa eta orokorrean ez dute ezaugarri negatiboekin erlazionatu.

4.2.2 *Hitanoarekiko zaletasuna*

Hitanoarekin erlazionatuta, zenbait galdera zehatz egin zaizkie: ea beraiei egin diezaieten gustatzen al zaien edo gehiagotan egin diezaieten gustatuko litzaiekeen, beraiek hika egitea gustatzen zaien edo gehiago egitea gustatuko litzaiekeen eta eskolan hitanoa ikastea gustatuko litzaiekeen.

Galdetegiaren bitartez galdetu zaienean beraiek hika egitea gustuko al duten, % 13,5ek soilik erantzun du ezetz; gainerakoek baietz (% 48,3) edo ez dakitela (% 38,2) erantzun dute. Gainera, nahiz eta batzuk ez hitz egin eta ez gustatu hitz egitea, gustuko dutela beraiei hika egitea esan dute, nahiz eta batzuk solaskidea kontuan hartzen duten “Segun zeñek hitzeiteiten hikaz baño ondo iruitze zait” [BE-01M].

Aldiz, hika hitz egitea gustatzen zaien galdetzean ezezkoaren ehunekoa 35,2ra igo da eta baiezkoa erantzun duena % 64,8 izan da. Bakarkako elkarrizketetan ere hori argi ikusi da, denek esan baitute gustatzen zaiela beraiei hika egitea baina batzuk esan dute beraiek hika egitea ezetz: “Ba gustatuko zitzaiten lagunek nei itea baño nik beaiei ez” [BE-06N] edo “Gelako askoi nik uste igual zaiela beaiei hikaz in o ez, baño batzuk eztue in nahi hikaz” [BE-01M].

Beraiei hitz egitea gustatzen zaiela edo berdin zaiela diote arrazoi nagusi batengatik: “Politte iruitze zaitelako” [BE-06N]. Ez zaie gustatzen hitz egitea, aldiz, ezagutzarik ez dutelako eta ondorioz besteek barre egiten dietelako: “Oso gaizki hitzeitelako hikaz ta pixkat lotsa emateitelako” [BE-06N] edo “Zeba batzutan esatetenen zeoze hikaz parra ittezue” [TE-02 SALMA].

Ezagutza falta dutenez ea eskolan hitanoa lantzea gustatuko litzaiekeen galdetu zaie eta % 63,3k baietz erantzun du, % 36,7k, aldiz, ezetz. Hitanoa eskolan lantzea zertarako gustatuko litzaiekeen galdetu ondoren gehienek “Nik ikasteko” erantzuna aukeratu zuten, jarraian “Praktikatzeke”, ondoren “Hikaz hitz egitera ohitzeko” eta azkenik “Nire lagunek ikasteko”. TE01-eko Anderrek honakoa esan zuen horren harira: “bueno kanpotarrak ikasteko ta guk ebai gehio ikasteko, hobetzeko ta praktikatzeke”.

Bakarkako elkarrizketetan eta talde-eztabaidetan ia gehienek esan dute gustatuko litzaiekeela hitanoa eskolan lantzea eta proposamen desberdinak bota dituzte: “ba jartzeko asignatura bat hikana dana” [TE-02 MIKEL], “Ibon ekarri (hika egiten zien ordezkot irakaslea)” [TE-02 AITOR] edo “Nik nahiko nuke eskursio bat hika hitzeiteuen eskola batea. Barnetegi batea inglesekoa bezela baño hikana” [TE-01 XUBAN ETA IKER]. Hala ere kontrako jarrera duenik ere bada, eskolan hitanoa lantzea ez litzaiekeela gustatuko esan baitu elkarrizketatu batek.

Etorkizunari begira galdetegian galdetu zaie ea handiago izatean hika hitz egingo dutela iruditzen al zaien eta % 48,4k baietz erantzun du, % 51,6k ezetz. Azpimarratu beharra dago baiezkot erantzun dutenen % 68,18 mutilak direla eta % 31,82 neskak. Ea hika norekin egingo duten galdetzean gehiengoak “Lagunekin” esan du, nahiz eta “Familiarekin” ere askok adierazi duen. Gutxi batzuk izan diren arren, “Denekin” edo “Edozeinekin” ere erantzun dute batzuk. Bakarkako elkarrizketetan eta talde eztabaidetan, aldiz, honako erantzunak ere eman dituzte: “Lagun guztikin ez, lagun hobenakin bezela” [BE-01M], “Normalen mutilekin, zeba neskak nere gertukok behintzat eztue hitzeiten” [BE-03M].

Bigarren ikerketa-galderako emaitzetan ikusitakot laburbilduz, hitanoa ezaugarri positiboekin lotzen dute Alegiako hurrek, eta beraiei hika egitea gustatzen zaie. Beraiek hika egitea, aldiz, gutxiagori gustatzen zaio baina hala ere ia 3tik 2k gustatzen zaiola erantzun du. Eskolan hitanoa lantzea ere bi herenei gustatuko litzaieke, gehienei beraiek ikasteko edo hobeto ikasteko aukera edukitzeko. Etorkizunari begira erdiak uste du hitz egingo duela lagunekin eta familiarekin baina beste erdiak ez. Generoaren arabera bereizita, baiezkot erantzun duten 3tik 2 mutilak dira eta bakarra neska. Beraien ustez hika hitz egiteko jauzi hori ematearen edo ez ematearen zergatiak zein diren ere galdetu zaie baina hori hurrengo ikerketa-galderaren barnean azalduko da.

4.3 Zein ezaugarri dauzka hitanorako jauziak Alegiako hurren kasuan?

Hitanoarekin harremana badutela ikusi da eta hitz egiten dutela, baina gehiengoak oso gutxitan eta momentu zehatz batzuetan soilik. Hori sakonago ezagutu nahian, ikerketa-galdera honetan bi alderdi aztertu dira: batetik, hitanorako jauziari buruzko nondik norakoak; hau da, hitanoa beraien bizitzan presentzia handiagoa izaten noiz, non, norekin eta nola hasten den. Bestetik, zergatik ematen duten edo ez duten jauzi hori. Ikerketa-galdera honi erantzuna aurkitzeko behaketa, galdetegia, elkarrizketak eta talde-eztabaidak hartu dira kontuan.

4.3.1 *Jauziaren lehen pausua*

Ikerketa-galdera honetan ez da ikertu hitanoarekiko lehen harremana, baizik eta egunerokotasunean hitanoa erabiltzen hasteko lehen pausua. Behaketetan ikusi da hitanoa erabiltzen dutenen artean txikienek momentu puntualetan erabiltzen dutela eta zaharrenek gehiagotan erabiltzen dutela. Elkarrizketetan eta talde eztabaidetan ere hori berretsi da; gazteenek “nik erabiltzet hola batzutan hika” [BE-03M] esan baitute eta zaharrenek (hori bai, mutilek) “kalen garenen beti” [TE-02 JON]. Gainera eskolaz kanpo eta lagunekin eman dutela jauzia adierazi dute, nahiz eta gehienek ezagutza etxean jaso: “Launekin, egunero gauz guztitako. Eskola barrun oso gutxi, jangelan eo pation” [TE-02 AITOR]. Horren arrazoia eskolaren baitan baino gehiago irakaslearen baitan dagoela esan dute, irakasle batzuekin egonda beraien artean erabiliko luketela esan baitute: “Ibon (hika egiten zien irakasle ordezkoa) eongo bazan bai” [TE-02 JON] baina beste batzuk ez omen diete beraien artean ere erabiltzen uzten “Edurnek esateigu ez hitzeiteko” [TE-02 AITOR]. Hala ere etxe barruan jauzi hori emanda dagoenik ere badago, baina ez etxetik kanpo: “Launekin nik erabiltzet hola, batzutan hika. Attekin normal baita”. [BE-03M]. Jauzia dagoeneko eman duela esan duen gutxiengo horri jauzi hori nola eman duen galdetuta honakoa erantzun du: “Ba egun batetik bestea ez, ikasten pixkat ta ya bakizunen hitzeiteko ba te sueltas” [TE-02 AITOR].

4.3.2 *Jauziaren arrazoia(k)*

Azaldu berri dugun horren zergatia galdetu zitzairen galdetegian, alegia, beraien ustez zergatik bai edo zergatik ez duten emango hitanorako jauzia. Baiezkoa erantzun zutenen artean arrazoi hauek aipatu zituzten: “orain hitz egiten dutelako” [GA70M], “gustatzen zaitelako” [GA33N], edota “zeba ikasiko dut” [GA72M]. Gehiengoak eman duen arrazoia da inguruneak horretara bultzatuko dituela uste duela: “Nere familiako guztiek hitz egiten dutelako” [GA01M] edo “gaztek normalen hika hitzeiten duelako” [GA04M]. Bakarkako elkarrizketetan ere azken arrazoi hori nagusitu da, “ordun nola lengon nere anaie launekin hikaz ai ziela hitzeiten jolastu bitarten ikusi nun, ba horreatik nike ustet hasiko naizela, 13 urtekin edo” [BE-01M] edo “ikasten jungo naiz geyo ta nola nere atte ta ikusteituten iteuela ba pentsatzet nik e baietz” [TE-03M] bezalakoak esan baitituzte.

Galdetegiko galdera ireki baten bidez ere galdetzen zitzairen horri buruz. Hitanorako jauzirik egin ez izana azaltzeko bost arrazoi aipatu dira: “Zuka gehiago gustatzen zaitelako” [GA09M], “etzait gustatzen” [GA76N], edo “iñoiz eztetelako jakin eta uste det eztetela jakingo” [GA90N] izan dira eman dituzten arrazoiak.

Ezagutza eta nahia badutela esan arren, oraindik jauzia ez badute eman arrazoi hauengatik dela diote bakarkako elkarrizketetan eta talde eztabaidetan: lotsa “nik lotsa daket behintzat hikaz hitzeiten hasteko” [BE-04M] edo inizatiba falta “launek hasteienen nire hasiko naiz” [BE-04M]; “DBH 1en eo hasiko gea gehio hitzeiten ya ondoko herrikokin juntatze geanen. Baño eske oain gelan gutxi gea hitzeite deunak” [TE-01 XUBAN ETA MARKEL]. Ikasgelako guztiek hitanoaren ezagutza eta erabilpena edukitzeko eskola edo, hobeto esanda, irakaslea baliabide ona ikusten dute: “Irakaslek hitzeitebau modu batea guk hala hitzeite deu. Hikaz hitzeingo bazun nik e hika hitzeingo nun” [BE-01M]; “Ba Ana hikaz hitzeiten haste bada eo eztakit, lan bat prestatu eo hikaz ta aber, iual jendea hastea zerbait iten” [BE-03M], “hikaz ite bazun ba ordun igual denak ikasiko genun ta gero hola denak alko zuen eabili” [BE-04M].

Ikerketa-galdera honi buruzko emaitzetan ikusten denez, gehiengoak ezagutza etxetik jaso arren, hitanorako jauzi horrek lagunekin eta eskolaz kanpo izan behar duela aipatu dute, askori etxean gurasoekin ez baitiete uzten hika egiten. Ikertu diren nagusien arteko mutilek soilik eman dute jauzia, nahiz eta gazteagoek ere tarteka erabili hitanoa. Ezagutza eta nahia behar dutela jauzia emateko ikusi da, baina horrez gain, lotsa handirik ez edukitzea eta inizatiba puntu bat edukitzea, oro har ez baitute lehenengoak izan nahi hitanoa erabiltzen. Hau da, lagunekin batera daudenean norbaitek behintzat inizatiba izatea hika hitz egiten hasteko, ahal bada bere lagun bat, edo bestela irakaslea.

5 Ondorioak

5.1 Zer harreman daukate Alegiako haurrek hitanoarekin?

Alegiako haurrek eremu ezberdinetan hitanoarekin nolako harremana duten ikertu da, eta ia denek eremu batean edo bestean harremana dutela ikusi da. Gehiengoak kalean entzuten du, beraz Alegiako herrian hitanoa presente dagoela esan genezake baina kontuan hartu behar dugu teoriaren atalean esandakoa: hitanoa erabiltzen den ingurunean toka erabiltzeko joera handiagoa dagoela eta hitanoak mutilen artean protagonismo gehiago duela.

Errealitate hori islatzen da Alegian ere: herritarren artean nokaren presentzia urria nabaria da eta, nesken artean, baita hitanoren erabilera orokorra ere. Elkarrizketatuek adierazi dute neskei gutxiago entzuten dietela hika eta noka ez dutela ia entzuten, ia denek ezagutzarik ere ez dutela aitortuz; eta duten gutxiek etxean jaso dutela kontuan hartuz.

Ikerketako emaitzen argitara, nahiz eta hika oso gutxik egin, ezagutza minimo bat badutela ikusi da. Hala ere, kontuan hartuz etxetik ez dela hitanoaren transmisioa bermatzen, denek ezagutza sakonago bat lortzeko ikastetxea izango litzateke transmisio-bide egokiena. Ikerketa hau gauzatu den Alegiako herrian, ikusi da haurra mutila bada transmisio horizontal bidez jaso dezakeela hitanorako ezagutza sakona (soilik toka) eta beraren hizkuntza-errepertorioan txertatu; baina neska batek zailtasun gehiago izango ditu hitanoa ikasi eta egiteko, etxean jaso eta erabiltzera bultzatzen ez bada, kalean, ikastetxean (ez zuzenean) eta lagunartean neskei gutxiago egiten zaielako hika. Kasaresek (2012) proposatzen duen hizkuntza sozializazioko transmisio-eredu horizontala kasu honetan erdizka gertatzen dela esan genezake, beraz.

Alberdiren (1993) ustez, hitano hiztunak hitanoa erabili edo ez aukeratzeko garaian pisu gehien duten aldagaiak adina/belaunaldia, sexua/generoa, kidesuna eta laguntasuna dira. Oraindik hitanorako jauzia eman ez baina noizbehinka erabiltzen dutenentzat testuingurua, sexua/generoa, adina/belaunaldia eta laguntasuna aldagai garrantzitsuak dira, baina garrantzitsuena hizketa-gaia da, hori kontuan hartuz, momentu puntualetan erabiltzen baitute hitanoa. Hitanorako jauzia eman dutenek, aldiz, ikerketa honetako parte-hartzaile zaharrenetako batzuk, adina/belaunaldia, testuingurua eta sexua ere kontuan hartzen dituzte, nahiz eta aurrekoek baino arreta gehiago eman sexuari. Hitanorako jauzia eman ez dutenekin alderatuz, kidesuna ere kontuan hartzen dute eta ez hainbeste laguntasuna.

Alberdik (1996) esan bezala, Alegian ere hitanoa gehienbat berdinen artean eta goitik beherako harremanetan entzun ohi da, ez horrenbeste behetik gorakoetan. Batzuk adinez zaharrago direnei ere egiten diete; beste batzuk, aldiz, zaharragoei ez diete egiten, horiek ez dietela uzten arrazoituz. Gazteagoek egitea gustatuko litzaikeela adierazi dute denek, bai orain eta bai etorkizunean, seme-alabek beraiei egitea gustatuko litzaikeela aitortuz, horiek ikasi eta praktikatu dezaten. Ikusteko dago momentu honetan esaten dutenetik helduago direnean egiten dutenera zer gertatuko den; eta ikusteko dago, halaber, etorkizunean arau soziopragmatiko horrek zer bilakaera izango duen.

2.1. Alegiako haurrek zein iritzi eta uste dauzkate hitanoaz?

Egungo gazteek historian zehar hitanoari atxikitako konnotazio txarrik ez dutela jaso esaten digu Beitiak (2017) eta Alegiako haurren artean ere hori islatzen da. Legorburuk (2018) esan bezala egoera irauli egin dela dirudi; Alegiako haurrek ere hitanoa polita, euskaldunagoa eta askeagoa dela diote. Hala ere, historian zehar hitanoak izan dituen ezaugarri ezkorren zantzuak geratzen direla ikus genezake, gutxi batzuk lotu baitute hitanoa “itsusia” edo “zakarra” bezalako ezaugarriekin eta baserritarrekin edo lehengo hizkerarekin.

Horrez gain Beitiarekin (2017) bat egiten dute herriko haurrek, hitanoak berezko umore-kodea duela eta konfiantza eta gertutasuna adierazten dituela uste izatean. “Grazie iteko” edota “konfiantza gehio emateu” bezalakoak esan baitituzte hitanoaren inguruan galdetzean.

Esan bezala, beraz, haurrek hitanoaren inguruko ideologia baikorrago bat dute egun eta horrek eragina du hiztunaren jarreretan, hautuetan eta erabileran, Jolyk eta Urangak (2010) esandakoarekin bat eginez. Ikerketako emaitzetan ikus genezake hori, beraiei hika egitea gustuko dutela adierazi baitute eta gehiengoak beraiek egitea ere gustuko duela esan baitu. Esan liteke, beraz, hitanoaren erabilera nahi bestekoa ez izatearen arrazoi nagusia ez dela hitanoa gaizki ikusia dagoen ideia, baizik eta ezagutza falta izatea, eta horren ondorioz datozen lotsa, gaizki egitearen beldurra eta gaizki eginez gero besteak barre egitearen beldurra.

Hika egitea gustatuko litzaioke gehiengoari eta prest daudela hika ikasteko adierazi dute, baina behar bat dute, hika egiten ikastea. Horretarako eta hika egitea bultzatzeko eskola dela arduradun esan dute. Eskola gai honen ardurarekin ere zamatzeko arriskuari entzungor egin gabe, agian zenbait testuingurutan aukera polita izan liteke ahozkoitasuna garatzeko bidean hitanoa ere kontuan hartzea.

5.2 Zein ezaugarri dauzka hitanorako jauziak Alegiako haurren kasuan?

Alberdi-Zumetak (2019) dio hika hitz egiten hasteko prozesua modu inkontziente batean (txiki-txikitan) edo modu kontziente batean (ez hain txikitan) eman daitekeela. Kasu honetan ikerketako parte-hartzaile zaharrenetako batzuk, dagoeneko jauzia eman dutenek, esan dute beraien artean hitanoa egunerokotasunean erabiltzen orain hasi direla (10-11 urterekin), lehen tarteka hika egin arren erabateko jauzia eman gabe zeudela. Jauzi hori lagunartean egin dutela esan dute eta eskolan ez dela jauzi hori ematen, testuinguru akademiko hori ez delako gune aproposa hika hitz egiteko eta, oro har, irakasleari ondo ez zaiolako iruditzen.

Begirada irakasleengan jarrita, hor ere badago zer pentsatua eta zer egina. Irakasleek, oro har, ikasleengan duten itzala handia da eta gai honi dagokionean ere hala gertatzen da. Hor bi alderdi hartu behar dira kontuan: irakasleek hitanoarekiko izan ditzaketen iritziak eta usteak eta, horrekin batera, hitanoaren ezagutza izatea. Ikasleekin hitanoa erabiltzeko edo lantzeko aukerez eta borondateaz aparte, ezagutza ere izan daiteke, kasu askotan, horretarako muga.

Berriro hitanorako jauziari helduz, genero batekoen eta bestekoen errealitateak desberdinak direla ikusi da, jauzia dagoeneko eman dutela esan duten guztiak mutilak izan baitira, bai etxean eta bai lagunartean. Hala ere, jauzia eman ez arren, emango dutela esan du ikertutako haurren erdiak. Alberdi-Zumetak (2019) esan bezala, hitanoa erabiltzearen arrazoia ez da edo

ez da izango hitanoaren aberastasun kulturala mantentzea, baizik eta hitanoa gogoko izatea eta erabilgarria izatea beraien hizketarako.

Jauzi hori emateko ezagutza sakonago baten falta sumatzen dute gehienek, baina arazo hori erdi gainditua daukatela diotenek egunerokotasunean hika ez egitearen arrazoiak lotsa eta iniziatiba falta direla diote. Alberdi-Zumetak (2019) esan bezala, ingurua eta gertuko harremanak alde izatea ezinbestekoa da; ingurunearen babesa eta harreman hikatzaileak izatea, alegia. Ikerketa honetako parte-hartzaileek diote berdinen arteko harreman hikatzaile gutxi dituztela eta ingurunea prest ikusten dutenean emango dutela jauzia.

Gurasoek beren ingurunearekin hitz egiteko dauzkaten joerek seme-alaben tratamendu aukeraketan eragina dutela zioten Bereziartuak eta Muguruzak (2020). Alde batetik beharrezko ezagutza eskuratzeko eta beste aldetik, Kaseresek (2012) esan bezala, hizkeraren egitura zurrunez gain, hitanoaren arau sozialak, ohiturak, usteak eta balioak ere transmititzen direlako eta horrek ezagutzaz gain erabilpenean ere onurak ekartzen dituelako.

Hizkuntza-mudantzen testuinguruan egindako ikerketek erakutsi dute hizkuntza batetik besterako mudantza horiek sarritan bizitzako beste aldaketa garrantzitsuekin batera gertatzen direla (Pujolar & Gonzalez, 2013). Ikerketa honetako parte-hartzaileak zaharrenak bizitzako aldaketa puntu batean daudela esan genezake, Lehen Hezkuntzatik DBH-ra igarotzeko atarian, hain zuzen ere. Eta une hori oso erabakigarria izan daiteke, batzuk hitanorako “mudantza” horretan dagoeneko hasita daudelako eta ezagutza eta gogo nahikoa badutela sumatzen delako, eta gainera inguruko herrietako berdinekin elkartuko direlako. Inguruko herrietatik etorriko direnetako batzuk ere hika egiten dutela badakitenez, lotsa gutxiago eta “gutxi gara hika egingo genukeenak” ideiak alde batera geratuko lirateke, orain arte hika egiteko nabarmentzen zuten oztopo nagusietako bat gainditzeko aukera izango lukete.

Esan den bezala, beraz, hitanoaren inguruko ideologia oso baikorra erakutsi dute ikerketa honetako parte-hartzaileek, baina hika ez egitearen arrazoi nagusia ezagutza falta da, eta horren ondorioz etor litezkeenak: segurtasun falta edota gaizki egitearen beldurra. Aurrez ere aipatu bezala, eskola eta zehazki Lehen Hezkuntzako zikloa testuinguru aproposa izan daiteke gai honen lanketa bat egiten hasteko; nerabezaroan beren errepertorio linguistikoan hitanoa ere egon dadin, lehenago erein behar baita hazia, haurrak direnetik ezagutza eta kontzientziazioa landuz, nerabe direnean lanketarekin jarraitu eta erabilpenean jarriz lanketaren fokua. Horrela, neurri handi batean eten den hitanoaren transmisioaren kateari jarraipena emateko eta modu horretara euskal gazteen hizkuntza-errepertorioa aberastu eta hizkuntza hegemonikoetara jotzeko beharrik senti ez dezaten.

6 Bibliografia

- Alberdi, Xabier. 1993. Hika tratamenduaren balore sozio-afektiboak. *FLV* 64. 425-442.
- Alberdi, Xabier. 1994. Hitanoa non eta nork erabiltzen duen. *Euskera* 3. 983-993.
- Alberdi, Xabier. 1996. *Euskararen tratamenduak: erabilera (Iker 9)*. Bilbo: Euskaltzaindia.
- Alberdi, Xabier. 2018. Forms of address in Basque. *Pragmatics* 283. 303-332.
<https://doi.org/10.1075/prag.00009.alb>.
- Alberdi Zumeta, Laura. 2019. Eta hik ze uste dun/k? Azpeitiko gazteak hitanoaren inguruan hizketan: usteak, balioak eta diskurtsoak. *BAT Soziolinguistika Aldizkaria* 113(4). 129-154.
- Altuna, Olatz & Asier Basurto. 2013. *Hizkuntza-erabilera behaketa bidez neurtzeko gida metodologikoa*. Gasteiz: Eusko Jaurlaritza.
- Antonov, Anton. 2015. Verbal allocutivity in a crosslinguistic perspective. *Linguistic Typology* 19(1). 55-85. <https://doi.org/10.1515/lingty-2015-0002>.
- Azkue, Xabier. 2009. *Zumaian hitanoa bultzatzeko egitasmoa. Erabilera eta transmisioa giltzarri*. UPV/EHUko graduondoko lana. <https://hiznet.asmoz.org/ikerketa-lanak/> (2024/01/13).
- Aztiker & Villabonako Udala. 2021. *Amasa-Villabonan hitanoren egoeraren azterketa, 2020*. <https://www.hitanoaz.eus/soziolinguistikatik> (2024/01/13).
- Barrios, Mikel, Erramun Osa, Inma Muñoa, Itziar Elorza & Kristina Boan. 2008. *Zenbait orientabide erregistroen trataeraz*. Bilbo: Euskaltzaindia.
- Beitia, Iñigo. 2017. Tokanoka tribua. Eskoriatzako gazteak eta hitanoa: uste, balore eta jarrerak. *BAT Soziolinguistika Aldizkaria* 103. 139-166.
- Bereziartua, Garbiñe & Beñat Muguruza. 2020. Euskal hizkun natiboak, ez-natiboak eta hitanoa. In Ekaitz Santazilia, Dorota Krajewska, Eneko Zuloaga & Borja Ariztimuño (arg.), *Fontes Linguae Vasconum 50 urte: ekarpen berriak euskararen ikerketari*, 127-140. Iruñea: Nafarroako Gobernua.
- Bereziartua, Garbiñe & Beñat Muguruza. 2021. Hizkuntza-tratamenduak *Dragoi Bolan*: hierarkia, gaiztotasuna eta etsaitasuna. *FLV* 132. 319-348. <https://doi.org/10.35462/flv132.3>.
- Elortza, Ainara. 2021. *Hitanoa Haur Hezkuntzan*. Donostia: UPV/EHUko gradu amaierako lana. <https://www.hitanoaz.eus/beste-esparru-batzutatik> (2024/01/13).
- Haddican, Bill. 2018. The syntax of Basque allocutive clitics. *Glossa: a Journal of general linguistics* 3(1). 101. <http://doi.org/10.5334/gjgl.471>.
- Joly, Lionel & Belen Uranga. 2010. Hizkuntza-ideologia eta hizkuntza-jarrerak. In Arkaitz Zarraga, Jean-Baptiste Coyos, Jone M. Hernández, Lionel Joly, Imanol Larrea, Loren V. Martínez, Belen Uranga & Paul Bilbao (arg.), *Soziolinguistika eskuliburua*, 185-230. Gasteiz: Eusko Jaurlaritza.
- Kasares, Paula. 2012. euskararen belaunetara belauneko jarraipena hizkuntza sozializazioaren paradigmatik. *BAT Soziolinguistika aldizkaria* 82. 15-52.

- Legorburu, Onintza. 2018. Genero rolek hitanoaren erabileran izan duten eragina: Antzuolako herritarren diskurtso eta praktikak. *Bat: Soziolinguistika aldizkaria* 109. 111-138.
- Lizardi, Aitor & Manex Munduate. 2015. Non-argument agreements: An approach to Basque allocutivity. *Dialectología, Special issue* 5. 321-350.
- Maia, Julian & Kepa Larrea. 2008. *Euskara batua eta euskalkiak Haur Hezkuntzan eta Lehen Hezkuntzan*. Bilbo: UPV/EHU. <https://ikasmaterialak.ehu.eus/hezkuntza/euskara-batua-eta-euskalkiak-eskolan> (2024/01/13).
- Martínez de Luna, Iñaki, Pablo Suberbiola & Asier Basurto. 2009. *Ikasleen eskola-giroko hizkuntza-erabileraren azterketa. Arrue programa. 2003-04 ikasturtetik 2006-07 ikasturtera egindako azterketa-lana*. Gasteiz: Eusko Jaurlaritza.
- Muguruza, Beñat & Garbiñe Bereziartua. 2018. Hitanoari begira soziolinguistikatik: erabilera eta funtzioak. In Luis Mari Naya, Marie Anne Chateaufreynaud & Paulí Dávila (arg.), *Hizkuntzak, ondarea eta identitateak. Hezkuntza ikuspegia*, 65-76. Madril: Delta.
- Muguruza, Beñat & Garbiñe Bereziartua. 2020. Transmisioaren eragina hitanoaren osasunean: Azpeitiko hiru belaunaldiren azterketa. In Iñaki Camino, Xabier Artiagoitia, Irantzu Epelde & Koldo Ulibarri (arg.), *Eibartik Zuberoara euskalkietan barrena. Koldo Zuazori gorazarre*, 545-564. Bilbo: UPV/EHU.
- Muguruza, Beñat & Garbiñe Bereziartua. 2022. Gazteak Azpeitian, zuka ala hika? Praktika horiekin lotura daukaten aldagaien azterketa. In Beñat Muguruza & Irantzu Epelde (arg.), *Gazte eleaniztunak, mintzalari eta mintzagai*, 57-76. Bilbo: UPV/EHU.
- Muguruza, Beñat, Garbiñe Bereziartua & Juanito Etxeberria. 2020. “Ez da mattetzen erakutsi”. Azpeitia, hitanoa eta generoen arteko arrakala. *Uztaro* 115. 117-143.
- Oyharçabal, Bernard. 1993. Verb Agreement with nonarguments: On allocutive agreement. In José Ignacio Hualde & Jon Ortiz de Urbina (arg.), *Generative Studies in Basque Linguistics*, 89-114. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
- Ortega, Ane, Estibaliz Amorrortu, Jone Goirigolzarri & Jacqueline Urla. 2016. *Euskal hiztun berriak: esperientziak, jarrerak eta identitateak*. Bilbo: Deustuko Unibertsitatea.
- Ozaita, Josu. 2014. Hurbilpen bat Tolosaldeko gazteek hitanoari buruz duten pertzepzio, diskurtso eta praktikara. *BAT Soziolinguistika Aldizkaria* 91. 83-103.
- Pujolar, Joan & Isaac González. 2013. Linguistic ‘mudes’ and the de-ethnicization of language choice in Catalonia. *International journal of bilingual education and bilingualism* 16(2). 138-152. <https://doi.org/10.1080/13670050.2012.720664>.
- Zabala, Uxue. 2021. “Kantu kantari, bai hi eta bai ni!”. *Hitanoa biziberrituz ikasleen ahotan*. Donostia: UPV/EHUko gradu amaierako lana.